

КЛАПКІВ

Юрій Михайлович
j.klapkiv@wunu.edu.uaд.е.н., доцент,
Західноукраїнський
національний університет

УДК 368.01:616–036.21

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ
СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ
ПОШИРЕННЯ COVID-19PROBLEMS OF FUNCTIONING OF THE
INSURANCE SERVICES MARKET IN THE
CONDITIONS OF COVID-19 DISTRIBUTION

СВИРСЬКИЙ

Володимир Степанович
v.svirskyy@wunu.edu.uaк.е.н., доцент,
Західноукраїнський національний
університетDOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2021.2.1>**KLAPKIV Yuriy Mykhailovych** – Doctor of Economics, Associate Professor, West Ukrainian National University**SVIRSKYI Volodymyr Stepanovych** – PhD in Economics, Associate Professor, West Ukrainian National University

Статтю присвячено проблематиці функціонування ринку страхових послуг в умовах реалізації ризиків внаслідок коронакризи, що підтверджується даними стосовно динаміки збитковості страхових продуктів та відмов від виплати страхового відшкодування. Ідентифіковано параметри невизначеності якості страхових послуг, відстежено тренди функціонування, визначено загрози для сторін у виконанні страхової послуги. Це значно спростило методологію оцінювання якості під час «регресивного відбору». Обґрунтовано, що одним зі способів мінімізації морального ризику та регресивного відбору як страховиків, так і страхувальників в умовах поширення COVID-19, є масовість використання страхового захисту та порядність, яка притаманна високорозвиненому бізнесу.

* * *

In the center of contradictions and risks, as well as structural changes in the socio-economic system of the country due to the spread of COVID-19, the development of the insurance market will depend on its adaptation to environmental variability, ability to carry out permanent institutional and organizational transformation, optimization of business processes and introduction of innovative insurance products and services.

The purpose of the paper is to develop new approaches to substantiate the dominance of the insurance market in a pandemic conditions and to outline prospects for its progress.

The problems of functioning of the insurance services market in the conditions of realization of risks as a result of coronary crisis are considered, which is confirmed by the data on the dynamics of unprofitability of insurance products and refusals to pay insurance indemnity. The parameters of uncertainty of the quality of insurance services are identified, the trends of functioning are tracked, the threats for the parties during the performance of the insurance service are determined. This has greatly simplified the methodology for assessing quality in "regression selection". Losses from business interruptions caused by the spread of COVID-19 are not covered by standard insurance contracts. In addition, pandemics are an extreme type of risk. Insurers generally clearly prescribe a pandemic as an exception, therefore do not intend to cover them with insurance policies, which provides protection against business interruption and do not include a premium for them in the policy value, without forming reserves for their coverage. It is substantiated that one of the ways to minimize moral risk and regressive selection of both insurers and policyholders in the context of the spread of COVID-19 is the widespread use of insurance protection and decency, which is inherent in highly developed business. This is especially true for insurance services and financial products, which are difficult to assess directly at the time of purchase.

Ключові слова: страхові послуги, страхове покриття, регресивний відбір, моральний ризик, страхові виплати, COVID-19

Keywords: insurance, insurance coverage, regressive selection, moral hazard, insurance payments, COVID-19

ВСТУП

В осередку суперечностей і ризиків, а також структурних перетворень соціально-економічної системи країни внаслідок поширення COVID-19, розвиток ринку страхових послуг залежатиме від його адаптації до мінливості зовнішнього середовища, здатності до проведення перманентної інституційно-організаційної трансформації, оптимізації бізнес-процесів та впровадження інноваційних страхових продуктів і послуг.

Значний внесок у розвиток теоретико-методологічних засад функціонування ринку страхових послуг, страхової системи, інфраструктури й особливостей їхнього функціонування здійснили такі вчені: В. Базилевич, А. Залетов, М. Клапків, М. Мних, С. Осадець, В. Фурман, Я. Шумелда та ін. У деяких наукових працях проаналізовано проблеми запровадження та перспективи розвитку нових видів страхових продуктів і послуг (О. Козьменко, С. Козьменко, О. Кнейслер, К. Лискава, В. Тринчук), приділено увагу юридичним та управлінським аспектам функціонування ринку (С. Бичко, О. Білаш, В. Ідельсон, Т. Санговські), розробленню адаптаційних механізмів розвитку національного ринку страхових послуг, його

луг, страхової системи, інфраструктури й особливостей їхнього функціонування здійснили такі вчені: В. Базилевич, А. Залетов, М. Клапків, М. Мних, С. Осадець, В. Фурман, Я. Шумелда та ін. У деяких наукових працях проаналізовано проблеми запровадження та перспективи розвитку нових видів страхових продуктів і послуг (О. Козьменко, С. Козьменко, О. Кнейслер, К. Лискава, В. Тринчук), приділено увагу юридичним та управлінським аспектам функціонування ринку (С. Бичко, О. Білаш, В. Ідельсон, Т. Санговські), розробленню адаптаційних механізмів розвитку національного ринку страхових послуг, його

інтеграції у світовий страховий простір (К. Турбіна, В. Шевченко), розглянуто питання контролю й управління страховими ризиками (Д. Акерлоф, Л. Клапків, Дж. Стігліц, Х. Рудик, П. Янг), вдосконалення страхового посередництва (Т. Гварліані, Т. Лісовські, А. Ткаченко) тощо. Отже, проблематику функціонального призначення та розвитку ринку страхових послуг активно досліджують науковці, формуючи нові уявлення стосовно його ролі, місця та значення для економіки країни. Зважаючи на вагомий науковий внесок вищенаведених дослідників, варто зазначити, що досі малодослідженими є проблеми функціонування ринку страхових послуг в умовах поширення Covid-19.

МЕТОЮ статті є розроблення нових підходів до обґрунтування домінант функціонування ринку страхових послуг в умовах пандемії та окреслення перспектив поступу.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Науковою та методологічною базою для статті є наукові праці, монографії, матеріали фахових видань, ресурси Інтернет. Під час проведення досліджень використано методи аналізу та синтезу, системно-функціональний метод та метод компаративістики, за допомогою яких пояснено більшість сучасних тенденцій, явищ і процесів на ринку страхових послуг.

РЕЗУЛЬТАТИ

Формування конкурентоспроможного ринку страхових послуг в Україні, вимагає модернізації, дерегуляції та конвергенції стандартів надання послуг [1]. Зумовлено це, насамперед, впливом на формування ринку страхових послуг кризових деструктивних явищ, які спостерігаються як у соціально-економічному житті України, так і глобальної економіки, викликаних поширенням COVID-19. Розпочавшись у КНР наприкінці 2019 р., SARS-CoV-2 поширився у всьому світі. 11.03.2020 р. ВООЗ (World Health Organization (WHO)) оголосила пандемію SARS-CoV-2, який за станом на січень 2021 р. вразив понад 91 млн осіб у всьому світі [2]. У нових соціальних реаліях (порушення ланцюжків постачань та масової зупинки виробництва, скасування авто- та авіасполучень, обмеження й часткового закриття кордонів тощо) страховики зіткнулись зі зростаючим потоком претензій від приватних осіб і бізнесу, а відтак були змушені оперативно проводити зміни у політиці діяльності у зв'язку з поширенням COVID-19 (запровадження механізмів включення додаткового покриття ризиків від COVID-19). На ринку страхових послуг в Україні пропонується низка таких програм. Певні параметри найпопулярніших програм такого страхування подано у табл. 1.

Таблиця 1

Програми страхування на випадок COVID-19 на ринку страхових послуг в Україні

[узагальнено авторами на основі [3–11]]

Страховик	Назва страхової програми	Умови страхування		
		Термін дії договору	Страховий платіж	Страхова сума
СК Арсенал-страхування	ЗАХИСТ ВІД COVID-19	182 дні	від 190 грн	5-100 тис. грн
СК «Провідна»	СТОП.КОРОНАВІРУС	6 місяців	від 225 гр.	до 50 тис. грн
СК Євроінс Страхування	Експрес ДМС + COVID-19	—	від 190 грн	50 тис. грн
Страхова група «Оберіг»	Stop-coronavirus	6 місяців	від 190 грн	50 тис. грн
СК «ARX»	АНТИВІРУС «ARX 2020»	3/6 місяців	від 400 грн	10-50 тис. грн
ПрАТ «СК «Універсальна»	Захист від COVID-19	3/6 місяців	від 300 грн	5-100 тис. грн
АТ «СК «ІНГО»	Коронозахист+	6 місяців	від 400 грн	30-100 тис. грн
СК «Вусо»	Страхування в разі коронавірусу COVID-19	6 місяців	від 936 грн	70 тис. грн
СК «Альфа Страхування»	Страхування від коронавірусу	3/6 місяців	500/700 грн	50 тис. грн

Ситуація поширення COVID-19 суттєво загострила проблематику управління ризиками на ринку страхових послуг [12, 13]. Зовсім неочікувано проблема загострилась не у сфері договорів страхування життя чи медичного страхування, де, як і було прогнозовано, переважною більшість страхових і пере-страхових компаній, адже через визнання факту пандемії відповідальність та фінансування лікування

взяли на себе держави. Основну проблематику викликала така доволі масова в розвинених країнах страхова послуга як страхування від «перерв у виробництві» (Business interruption insurance). Пропонована страхова послуга покриває можливі збитки від вимушеного припинення діяльності, що може статися внаслідок майнової шкоди, та за замовчуванням належить до майнового страхування. На практиці стра-

хове покриття перерв у виробництві є складовим елементом послуги страхування майна від усіх ризиків, запропонованої для юридичних осіб та малого бізнесу.

Попри те, що страхові договори різних компаній у багатьох країнах мають певні відмінності, система перестраховування вносить суттєві корективи на обмеження у сферу страхового захисту, яка і формує наповнення страхової послуги [14]. Класичним для даного страхового продукту є виключення відповідальності за дії спричиненні вірусами, запроваджене в у 2006 р. Причиною виключення було прогнозування, обумовлене спалахом тяжкого гострого респіраторного синдрому (англ. SARS) у 2002–2004 рр. Поширення цього захворювання було потрактовано як епідемія світового масштабу, яку спричинив невідомий до того в людській цивілізації коронавірус SARS-CoV. Спалах серед людей почався в окрузі Фошань, у Китаї, у листопаді 2002 р. На тяжкий гострий респіраторний синдром захворіло понад 8000 людей і померло 774 особи у всьому світі. Світовий страховий та перестраховий ринок оцінив можливі загрози. Відтак із 2006 р. страховики почали застосовувати виключення вірусів із такого виду страхової відповідальності.

Другим масовим виключенням із договорів майнового страхування від усіх ризиків, є ризик забруднення. Забруднювати ж можуть будь-які тверді, рідкі, газоподібні або термічні подразники або забруднювачі, включаючи дим, пара, сажа, пари, кислоти, луги, хімічні речовини та відходи. Останні включають матеріали, що підлягають переробці, реконструкції або рекультивативі. Зазначимо, що окремо віруси не виносяться у перелік забруднювачів майна. Страхувальники (насамперед ресторани чи готелі) у своїх позовах також аргументують перерву в діяльності саме через забруднення майна, спричиненні поширенням коронавірусу.

Цей аспект виокремлює проблематику страхового полісу та страхового договору, ставлячи під сумнів страхову послугу як класичний договір. У разі надання страхового захисту класичне страхове покриття часто є універсальним та не підлягає суттєвим змінам з ініціативи покупця. Зі свого боку покупець не має можливості суттєво змінити умови запропонованого страхового договору, що ініціює питання відповідності вживання поняття «договір» у даних правовідносинах. Однак такі опції існують, лише варто відзначити, що кожне доповнення змінює не тільки покриття, але й вартість послуги [13].

Одна із засад, на яку спирається страхування у розвинених країнах, є «доктрина розумних очікувань». Хоч у різних країнах використовують її відмінні версії, найпопулярніша з них передбачає, що страхувальник повинен отримувати покриття, яке, на його думку, вважає придбаним, навіть якщо воно чітко не прописане правилами чи договором страхування. Доктрина розумних очікувань є похідною принципу правової визначеності. Він спрямований на те, щоб у випадках, коли фізична особа переконана, що досягне певного результату, якщо буде діяти відповідно до норм правової системи, забезпечити захист цих очікувань. Однак, доктрина розумних (законних) очікувань підлягає певним обмеженням. Перший із них – критерій

доцільності. Право захищає законні очікування лише розсудливих і обачних осіб. По-друге, на цей принцип можна посилалися лише у випадку, коли очікування мають законний характер.

Система прецедентного права може виправдовувати створення та використання доктрини розумних очікувань за кількома ознаками. По-перше, страхувальникам потрібен захист від юридичної специфіки договору страхування. Вона суб'єктивно забезпечує перевагу страхової компанії, оскільки страхувальники переважно не беруть участі у розробленні стандартного полісу і, як правило, навіть самі страхові компанії мають обмежені можливості до змін страхового покриття чи виключень обумовлених стандартами, що діють на страховому та перестраховому ринку. Отже, страховий договір не завжди відповідає очікуванням клієнта стосовно покриття, яке він купує.

По-друге, державна суспільна політика, наприклад Сполучених Штатів Америки, підтримує використання доктрини розумних очікувань. Оскільки на нормативно-правовому рівні від споживачів вимагається придбання окремих, обов'язкових видів страхового захисту (наприклад, страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів). Держава ж стимулює дистрибуції й інших видів страхування, зокрема страхування майнових ризиків, щоб уникнути фінансових катаклізмів у випадку катастрофічних збитків (наприклад, медичне страхування чи страхування майна). Страхування є необхідним елементом функціонування мережі соціального захисту з метою фінансового відшкодування сторонам, що зазнали збитків.

По-третє, органи нагляду затверджують правила страхування та надають ліцензії на окремі види страхової діяльності. На даному етапі їх діяльність повинна блокувати правила страхування, які є необґрунтованими, несправедливими чи неоднозначними або суперечать державній концепції розвитку галузі [15].

Водночас у даній проблемі чітко виокремлюється позиція страховиків. Збитки від перерви у діяльності через COVID-19 не покриваються, оскільки страхові поліси однозначно вимагають, щоб збитки були заподіяні фізичною втратою майна, охопленого страховим захистом. Це означає, що саме крадіжка або матеріальне фізичне пошкодження майна повинно спричинити переривання діяльності (бізнесу). Збитки від перерви у діяльності обумовлені поширенням коронавірусу COVID-19 не спричинені крадіжками або матеріальними фізичними збитками майну. Навпаки, збитки були викликані урядовими наказами, розпорядженнями, що призупиняють діяльність, щоб сповільнити поширення вірусу та зменшити кількість людей, які одночасно хворіють та помирають. Жодне майно фізично не було втрачено чи пошкоджено, щоб у результаті спричинило припинення діяльності, та може використовуватися і надалі, без зміни властивостей після відповідних рішень уряду окремою країною.

Отже, збитки через перерви в діяльності, викликані страхом перед хворобою чи смертю, не є результатом матеріальних, фізичних втрат чи пошкоджень. Як наслідок, збитки від перерв у діяльності (бізнесі), спричинені поширенням COVID-19, не покриваються стандартними договорами страхування. Окрім того,

пандемії є надзвичайним типом ризику, оскільки вони реалізуються на світовій шкалі. Отже, страховики переважно чітко прописують пандемію у виключення, відповідно не мають наміру покривати їх страховими полісами, що передбачає захист від перерви у діяльності й не включають премію за них у вартість полісу, відповідно не формуючи резерви на їх покриття. У разі настання катастрофічних ризиків це особливо важливо саме із позиції перестраховування [16].

Можна виокремити два аргументи стосовно негативу з позиції державної політики змушення страхових компаній до виплати страхового відшкодування, на підставі договорів страхування майна через перерву у діяльності, обумовленою пандемією. По-перше, оскільки страхові договори однозначно не покривають збитки від перерв у діяльності (бізнесі), судам потрібно буде ігнорувати чіткі виключення із договорів страхування, щоб розширити страхове покриття. Це порушило б державну політику, яка сприяє виконанню укладених договорів згідно з правами. Державна політика сприяє виконанню договорів через свободу вибору та забезпечення того, що права та обов'язки сторін передбачувані договором. По-друге, вимоги до страхових компаній із покриттям збитків, під які не сформовано страхові резерви, суперечать основним домінам страхування та можуть негативно вплинути на фінансові результати страхової діяльності, ба навіть призвести до серії банкрутств на страховому ринку. Доктринальні принципи страхової справи треба зберегти, щоби допомогти із відшкодуванням збитків, спричинених реалізацією ризиків прописаних у договорах страхування. Водночас не слід очікувати, що ринок страхових послуг надаватиме фінансову безпеку людям та бізнесу у випадку пандемії, війни чи реалізації інших катастрофічних ризиків, відповідальність за прийняття чи реалізацію яких за замовчуванням покладається на держави. З концептуальної позиції було б негативною політикою дозволити масовим банкрутствам у галузі, особливо шляхом примушування страховиків до сплати страхового відшкодування за шкоду, не охоплену їхніми полісами [17].

В Україні ж рівень поширення даної страхової послуги занадто низький через суттєві ризики фінансової нестабільності. Вирішення подібних дисбалансів безпосередньо базується на світовій практиці розвинених країн. Підпорядкованість національному законодавству та органу регулювання створює дисонанс із менеджментом страхового ризику, що реалізується через необмежене кордонами перестраховування. Це формує наднаціональні фінансові продукти з універсальним страховим покриттям у межах національного законодавства окремих країн.

ВИСНОВКИ

Формування сучасного ринку страхових послуг відбувається під впливом кризових деструктивних явищ, які спостерігаються як у соціально-економічному житті України, так і глобальної економіки, викликаних поширенням COVID-19. За основний метод мінімізації морального ризику та регресивного відбору як страховиків, так і страхувальників рекомендовано прийняти масовість використання страхового

захисту та дотримання принципів порядності, яка притаманна високорозвиненому та культурному бізнесу. Це особливо актуально у страхових послугах та фінансових продуктах, які важко оцінити безпосередньо в момент їхнього придбання. Лише подібна еволюція вітчизняного ринку страхових послуг та страхової культури у населення, на нашу думку, дадуть змогу перейти на новий етап розвитку, закладаючи нові конструктивні доктринальні принципи страхової справи, потенціал розвитку яких десятиліттями розкривається у працях науковців та практиків, що займаються проблематикою страхування в Україні.

Список використаних джерел

1. Клапків Ю.М. Ринок страхових послуг: концептуальні засади, технічні інновації та перспективи розвитку: монографія. Тернопіль: THEU, 2020. 568 с.
2. COVID-19 Dashboard. The Center for Systems Science and Engineering (CSSE) at JHU URL: <https://gisanddata.maps.arcgis.com/apps/opsdashboard/index.html#/bda7594740fd40299423467b48e9ecf6>
3. Вебсайт «Арсенал-страхування». URL: <https://euroins.com.ua/uk/strahovij-vipadok/medichne-strahuvannja/>
4. Вебсайт СК «Провідна». URL: <https://client-portal.providna.com.ua/stop-corona>
5. Вебсайт СК «Євроінс Страхування». URL: <https://euroins.com.ua/uk/strahovij-vipadok/medichne-strahuvannja/>
6. Вебсайт Страхова група «Оберіг». URL: <https://www.oberig-sg.com/stop-coronavirus>
7. Вебсайт СК «ARX». URL: <https://arx.com.ua/produkty/antivirus-arx>
8. Вебсайт ПрАТ «СК «Універсальна». URL: <https://universalna.com/privatnim-klientam/osobiste-strahuvannya/virus/>
9. Вебсайт АТ «СК «ІНГО». URL: <https://online.ingo.ua/covid19>
10. Вебсайт СК «Вусо». URL: <https://covid19.vuso.ua/>
11. Вебсайт СК «Альфа Страхування». URL: <https://alfaic.ua/product/strahovanie-zdorovya/koronavirus>
12. Polinkevych O., Khovrak I., Trynchuk V., Klapktiv Y., Volynets I. Business Risk Management in Times of Crises and Pandemics. Montenegrin Journal of Economics. 2020. № 17 (3), pp. 117–128.
13. Клапків Л., Клапків Ю., Свірський В. Фінансові ризики в діяльності страхових компаній: теоретичні засади, сучасні реалії та прагматизм управління: монографія. Івано-Франківськ: KGMprint, 2020. 183 с.
14. Lisowski J., Łyskowa K. Idea związków wzajemności członkowskiej i funkcjonującej oferty reasekuracji w ubezpieczeniach dla branży wydobywczej w Polsce. Zarządzanie i Finanse Journal of Management and Finance. 2016. Vol. 14. №. 3/1. pp. 85–100.
15. Виговська В.В. Теоретико-методологічні засади та прагматика забезпечення безпеки страхового ринку України: монографія. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 358 с.
16. Клапків Ю.М. Економічні детермінанти катастрофічних ризиків. *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє*. 2013. Випуск 18. С.61–67.
17. Веб-сайт Zurich Group. URL: <https://www.zurich.com/en/investor-relations/results-and-reports>

References

1. Klapktiv Yu.M. Insurance services market: conceptual principles, technical innovations and development prospects: monograph. Ternopil: TNEU, 2020. 568 p. (in Ukrainian).
2. COVID-19 Dashboard. The Center for Systems Science and Engineering (CSSE) at JHU URL: <https://gisanddata.maps.arcgis.com/apps/opsdashboard/index.html#/bda7594740fd40299423467b48e9ecf6>

<https://gisanddata.maps.arcgis.com/apps/opsdashboard/index.html#/bda7594740fd40299423467b48e9ecf6>

3. SK “Arsenal-strakhuvannia”. URL: <https://euroins.com.ua/uk/strahovij-vipadok/medichne-strahuvannja/> (data zvernennia: 10.01.2021). (in Ukrainian).
4. SK “Providna”. URL: <https://client-portal.providna.com.ua/stop-corona> (in Ukrainian).
5. SK “Yevroins Strakhuvannia”. URL: <https://euroins.com.ua/uk/strahovij-vipadok/medichne-strahuvannja/> (in Ukrainian).
6. SK “Oberih”. URL: <https://www.oberig-sg.com/stop-coronavirus> (in Ukrainian).
7. SK “ARX”. URL: <https://arx.com.ua/produkty/antivirus-arx> (in Ukrainian).
8. PrAT SK “Universalna”. URL: <https://universalna.com/privatnim-klientam/osobiste-strahuvannya/virus/> (in Ukrainian).
9. AT “SK “Ingo”. URL: <https://online.ingo.ua/covid19> (in Ukrainian).
10. SK “Vuso”. URL: <https://covid19.vuso.ua/> (in Ukrainian).
11. SK “Alfa Strakhuvannia”. URL: <https://alfaic.ua/product/strahovanie-zdorovya/koronavirus> (in Ukrainian).

12. Polinkevych O., Khovrak I., Trynchuk V., Klapkiv Y., Volynets I. Business Risk Management in Times of Crises and Pandemics. *Montenegrin Journal of Economics*. 2020. № 17 (3), pp. 117–128.

13. Klapkiv L., Klapkiv Yu., Svirskyi V. Financial risks of insurance companies activity: theoretical foundations, modern realities and pragmatism of management: monograph. Ivano-Frankivsk: KGMprint, 2020. 183 s. (in Ukrainian).

14. Lisowski J., Łyskowa K. Idea związków wzajemności członkowskiej i funkcjonującej oferty reasekuracji w ubezpieczeniach dla branży wydobywczej w Polsce. *Zarządzanie i Finanse Journal of Management and Finance*. 2016. Vol. 14. № 3/1. pp. 85–100.

15. Vyhovska V.V. Theoretical and methodological principles and pragmatics of ensuring the security of the insurance market of Ukraine: monograph. Kyiv: Kondor-Vydavnytstvo, 2016. 358 p. (in Ukrainian).

16. Klapkiv Yu.M. Economic determinants of catastrophic risks. *Ukrainian science: past, present, future*. 2013. Issue 18. pp.61–67. (in Ukrainian).

17. Zurich Group. URL: <https://www.zurich.com/en/investor-relations/results-and-reports>